

AHLÂK ÇALIŞMALARI VE AHLÂK FELSEFESİ DERGİSİ

Cilt Vol. 2 **Sayı** No. 2

Yayın Tarihi / Publication Date

Aralık / December, 2022

Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

CC BY-NC-ND 4.0

Platon'un *Kharmides*'inde Ölçülülük (Sophrosyne) Kavramı

Onur Kabil¹ & Tufan Çötök²

Öz: Denilebilir ki Platon'un diyaloglarına ilgi hep canlı kalmış ve kalacaktır. Bunun arkasında yatan nedenlerden biri de filozofun hala aktüel olan felsefe kavramlarına bitip tükenmez ilgisidir. *Kharmides*, tam da bu ilginin açık bir şekilde görüldüğü diyaloglardan biridir ve konusunu 'sophrosyne' kavramının ne şekilde tanımlanması gerektiğine yönelik tartışma oluşturur. Son derece renkli ve verimli bu tartışmada Platon, Sokrates aracılığıyla kavramı dinginlik, alçakgönüllülük, herkesin kendine ait işleri görmesi, iyi şeyler yapmak, kendini bilmek gibi tanımlamalar eşliğinde tartışır. Sophrosyne, yani ölçülülük, Platon öncesi Yunan düşüncesinde aktüel bir kavramdır. Platon tarafından tekrar felsefe sahnesine çıkarılmasının gerekçesi kavramın son dönemlerde eleştirilmesi, Platonik üslubun sonucu ve felsefesinde sonrasında oynayacağı rol bağlamında değerlendirilmiştir. Ayrıca kavramın 'ölçülülük' olarak tercüme edilmesi konusunda gerekçeler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Kharmides*, ölçülülük, adalet, kendini bilmek.

The Concept of Temperance (Sophrosyne) in Plato's *Charmides*

Abstract: It can be said that the interest in Plato's dialogues has always remained and will remain alive. One of the reasons behind this is the philosopher's inexhaustible interest in still actual philosophical concepts. *Charmides* is one of the dialogues where this interest is clearly recognised, and a discussion on how the concept of 'sophrosyne' should be defined constitutes its subject matter. In this highly colourful and productive discussion, Plato discusses the concept through Socrates in terms of the descriptions such as quietness, modesty, doing one's own business, doing well, and knowing oneself. Sophrosyne, or temperance, is an actual concept in pre-Platonic Greek thought. In this paper, the reason for Plato's reintroduction of it to the stage of philosophy has been evaluated in the context of the recent criticism of the concept, the outcome of the Platonic style, and the role it would play in philosophy later on. In addition, justification for translating the concept as 'temperance' has been presented.

Keywords: *Kharmides*, temperance, justice, knowing oneself.

DOI: 10.5281/zenodo.7268492
ahlak dergisi, 2022

Başvuru: 06.12.2022
Kabul: 11.12.2022

¹ Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü, okabil@sakarya.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7545-7994

² Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü, tcotok@sakarya.edu.tr
ORCID: 0000-0002-9664-4745

“İki diyalogun da ortaya koyduğu gibi, *Lakhes*'te cesaret için kullanılan Grekçe sözcük ile *Lysis*'te dostluk için kullanılan sözcüğü tercüme edebiliyoruz ancak *Kharmides*'in konusu *sophrosune*'nin ne olduğudur ve bu sözcük tek bir İngilizce sözcük ile tercüme edilemez. İşin aslı, *sophrosune* denilen bu nitelik Yunanlılar için her şeyden daha önemli olan bir idealdi. Biz bu kavrayışı yitirdik” (Schmid, 1998, s. 20).

Giriş

Platon'un felsefesinde başat kavramlardan biri ölçülülük (*sophrosyne*) olarak karşımıza çıkar. Kavram birçok diyalogda soruşturma konusu yapılmıştır ki bunlardan biri de Platon'un erken dönem diyaloglarından *Kharmides*'tir. Bu kısa diyalog genç Platon'un kendisinden önceki düşüncede yaygın kullanılan *sophrosyne*'yi tekrar ve ayrıntılı biçimde felsefe sahnesine çıkarması bakımından önemlidir. Yine diyalog en özlü anlatımıyla kavramın *Kharmides* ve *Kritias* tarafından tanımlanma çabası olarak sürüp gider. Buna karşılık ölçülülük aktüel olarak Yunan felsefesinde kullanılmaktadır ve tekrar, ısrarlı bir şekilde yeniden tanımlama çabası, kavramı Platon felsefesinde farklı bir zemine yerleştirme çabası olarak değerlendirilebilir. Sonrası dikkate alındığında birçok diyalog, kavramı soruşturmaya devam etmiştir ki *Devlet*'te ölçülülük dört temel erdemden biri olarak konumlandırılmıştır. *Devlet*'in olgunluk dönemi eseri olduğu hatırlanacak olursa kavramın Platon için ne anlama geldiğine dair soruşturma devam etmektedir. Son olarak yaşlılık dönemi eseri kabul edilen *Yasalar*'da yine kavrama dair soruşturma devam eder. Hatta *Kharmides*'te 52, *Devlet*'te 56, *Yasalar*'da 28 kez geçen kavram¹, Platon felsefesinde anlatılagelen gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemleri içerisinde bir kavramın nasıl değişerek sürekli ele alındığına ve anlamının belirginleştiğine da referans teşkil edebilir. Nitekim ölçülülüğün kullanımını dikkate alan H. North, mutlak bir soruşturma örneği ve süreç teşkil etmemekle birlikte filozofun kavramı kullanımında 'dinamik' üç döneminden bahseder: İlk dönem doğal olarak Sokratiktir ve sadece erdemin bilgi olarak ele alınması değil aynı zamanda *sophrosyne* örneği olarak Sokrates'in görünmesi baskındır (*Kharmides*). Platon daha sonraki aşamada arzunun kısıtlanması olarak *sophrosyne*'nin popüler yorumunu rafine eder ve derinleştirir (*Gorgias* ve *Devlet*). Bu aşamada tüm erdemler ruh içerisinde düzenlemeye tabi tutulur. Son aşamada ise Platon'un hareket ve değişime olan ilgisi, onun iştah ve tutkulara yeniden dikkatini

¹ Kavramın kullanım sıklığı şu adresten alınmıştır:

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/wordfreq?lang=greek&lookup=swfrosu%2Fnh> (Erişim tarihi 29.12.2021)

vermesine ve onlara, ruhun faaliyetine ilişkin modelinde *Devlet*'te kabul etmeye razı olduğundan daha yüksek bir konum vermesine yol açmıştır. Ruhtaki iştah unsurunu ıslah etmek için, bu mikrokozmosa düzen vermek gerekir, çünkü akıl, evren makrokozmosundaki kaostan düzeni çıkarır. Dolayısıyla *Yasalar*'da sophrosyne'nin büyük ölçüde artan önemi, *Timaeus* ve *Devlet Adamı*'ndaki düzen, uzlaşma ve düzenlemeyi ifade eden diğer terimlere yapılan vurguyla paralellik gösterir. (*Timaos*, *Devlet Adamı*, *Phaedrus* ve *Philobos*) (North, 1966, s. 152). Anlaşılacağı üzere ölçülülük kavramına Platon'un ilgisi, diyalogları ve felsefesinin hemen her döneminde devam etmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın amacı kavramın Platon öncesinde ciddi bir soruşturma konusu olmuşken neden tekrar aktüel kılınmaya çalışıldığını ve Platonik felsefede özellikle başlangıç noktasında ne anlama geldiğini anlamaya çalışmaktır. Bir başka problem Antik Yunan çalışmalarına eşlik eden klasik felsefe terminolojisinin nasıl dilimize aktarılacağına dair sorundur. Sophrosyne kavramı bu sorunun parçalarından biridir ki Türkçe *Kharmides* çevirilerinde 'bilgelik' olarak karşılana gelmiştir.² Fakat Platon öncesinde dahi 'sophrosyne' ve 'sophos' terimlerinin ayırt edildiği günümüze görece fazla fragmanı kalmış Herakleitos'ta açık bir şekilde görülebilir: "Ölçülü olmak en büyük erdemdir. Bilgelik doğaya kulak vererek doğruyu söylemek ve yapmaktır: σωφρονείν ἀρετή μέγιστη, καί σοφίη ἀληθέα λέγειν καί ποιεῖν κατὰ φύσιν ἐπαίοντας" (Herakleitos, 2005, s. 261; B112). Fragman açık bir şekilde hem bilgelik hem de ölçülülük kavramlarını ihtiva etmektedir. Buna karşılık kavram *Gorgias*, *Devlet*, gibi diğer diyalogların çevirilerinde 'ölçülülük' terimi karşımıza çıkar³. O halde kavramın karşılığına dair terminolojik ve semantik bir sorgulama da yapılması gerekmektedir.

Sophrosyne Üzerine

Ölçülülük, Platon öncesi felsefede hem felsefe öncesi kabul edilen Homerik metinlerde hem de Sokrates öncesi filozofların fragmanlarında sıkça karşımıza çıkar. Bu kullanımlarda nasıl bir anlam ihtiva ettiğini soruşturmak Platonik kullanımın neliğini anlayabilmek için değerlidir. Bu anlamın soruşturulması söz konusu olduğunda ilk yapılacak

² Türkçe'de belli başlı *Kharmides* çevirileri şu şekildedir: N.Ş. Kösemihal (1949), MEB Yayınları, T. Gökçol (1975), Hürriyet Yayınları, F. Akderin (2014), Say Yayınları.

³ Örneğin "Düşün bakalım, ölçülü ve ölçsüz olan bu iki yaşamdan her birini birçok fıcsı olan iki adamla karşılaştırabilir misin?" (*Gorgias*, 493d) ve "Çoğunluk için ölçülülüğün ana ilkeleri, sitede egemen olanların buyruğuna uymak, yemede, içmede, cinsel zevkte kendine egemen olmak değil midir?" (*Devlet*, 389d). Her iki pasajda da sophrosune karşılığı olarak 'ölçülülük' kullanılmıştır.

belirleme 'çok anlamlılık' olacaktır. Nitekim çok anlamlılık kavramın hem sözlük anlamında⁴ hem de ne olduğuna işaret eden çalışmalarda açık bir şekilde görülebilir. North (1947, s. 3) terimin anlamı içerisinde "kendi sınırları hakkında bilinç ve alçakgönüllülük; sağgörülülük [prudent]; akla uygunluk [sensible]; bilgelik [wise]; otorite karşısında itaatkâr" karşılıklarına işaret eder. Görüldüğü gibi terimin teorik olmaktan ziyade eylem alanıyla ilgili olduğu açıktır. Hatta Versenyi'ye göre kavramın tam da karşılığı buradadır: "Sophrosune'yi çoğunlukla ölçülülük, ılımlılık, ağırbaşlılık, sağ-görü (basiret) ya da öz-denetim olarak çevirsek de, sözcüğün tam, gerçek çevirisi anlık yönünden sağlık, derin ve sağlam düşünme, düşüncede temkinli olma –bilgelikle bağlantısı pek açık seçik olan terimler– olacaktır" (Versenyi, 1988, s. 123). Kavramın pratiğe işaret etmesi, birbirine yakın, hatta filozofun kavramı kullandığı eser ve üzerinde durduğu konu bağlamında bir karşılık önerilmesi, mümkün bir içeriğe sahip olması farklı karşılıklar önerilmesine neden olmuş görünmektedir. Bununla birlikte Platon üzerine yapılan çalışmalarda klasik yorumcular genelde 'ölçülülük' (moderation-temperance) karşılığını kullanırlar. Söz konusu kullanımda Cicero etkisini de göz ardı etmemek gerekir ki o, kavramın ölçülülük şeklinde karşılanmasını sağlayan "temperance", "self-control" ve "moderation" (Cicero, 2002, s.9-10; III./16) kavramlarını önerir⁵. Sophrosyne'nin Latin diline bu aktarımı geleneksel olarak kavramın "ölçülülük" (moderation, temperance) şeklinde kullanılmasına neden olmuştur. Türkçe *Kharmides* çevirilerinde kullanılan 'bilgelik' ise açıkça 'sophia' teriminin karşılığıdır ve yukarıda sayılan çalışmalar dâhilinde tercih edilmemektedir. Diğer taraftan Versenyi'nin kavram üzerine belirlemeleri hatırlanacak olursa aralarında muazzam bir yakınlık vardır. Hatta denilebilir ki sophia kavramının kullanımının çok yaygın olmadığı, felsefi terminoloji hakkında nüansa yönelik tartışmaların bulunmadığı ilk dönemlerde kavramın fonksiyonu sophrosyne tarafından karşılanmıştır. Ancak bu durum Platonik metinler söz konusu olduğunda geçerliliğini yitirir. Çünkü Platon, *Kratylos* örneğinde

⁴ Peters, kavramın ilişkili kavramlarla geniş bir karşılık kümesine sahip olduğunu gösterir: "Gönlüne veya nefesine hâkim olma, serinkanlılık veya soğukkanlılık; sophron: gönlü ve yüreği esenlikte olan, sağlam zihinli, sağgörülü, basiretli, ölçülü, ılımlı, mutedil: özl. kendine-hakim, öz-denetimli, salih, salim, selim, kanaatkar, sophrosune: sophron olanın karakteri veya hali tavrı, gönül veya yürek esenliği, zihin veya akıl sağlamlığı, ılımlılık, ölçülülük: öz-denetim, kendine-hakimiyet, kanaatkarlık, Lat. Temprentia; sophroneo: gönlü veya yüreği esenlikte olmak, duyma ve düşünme sağlamlığı içerisinde olmak: kendisi üzerinde öz-denetim uygulamak, ılımlı, ölçülü, sağgörülü olmak; ölçülülüğü öğrenmek, kendine gelmek, kendini toparlamak, ayılmak, açılmak, esenliğe kavuşmak; sophronizo: ölçülü veya ılımlı hale getirmek, yatıştırmak, dizginlemek, gemlemek, denetlemek, esenliğe veya salaha kavuşturmak; doğru yola getirmek, düzeltmek, ıslah etmek" (Peters, 2004, ss. 343-344). Bu belirleme ölçülülüğün çeşitli dile getirilme biçimlerini ihtiva etmektedir.

⁵ Kavramın farklı dillerdeki karşılığı için bakınız: Guthrie, 2021, s.158, 281 numaralı dipnot.

tartışılır olmakla birlikte kavramların etimolojilerine ve anlamlarına önem veren bir filozoftur ve kalan metinlerinde her iki kavramı yoğun olarak kullanmıştır.

Platon Öncesi Ölçülülük

Sophrosyne kavramı Platon öncesi farklı yazın türlerinde yoğun bir şekilde görülür. Nitekim tragedyalarda⁶, bir yaşam ideali olarak belirlenmesi mümkün olacak kadar vurgulanmak suretiyle yedi bilgelere⁷ ve ilk Yunan filozoflarında kavrama ilişkin belirlemeler vardır. Sokrates öncesi filozoflarda ise bir erdem olarak sadece yedi bilgenin vurguladığı bir nitelik olmanın daha ötesindedir. Bu bilgilerle başlayan ölçülü olmayı hedefleme, felsefi düşünce için de geçerlidir. Yani Sokrates öncesi filozoflar için de ölçülülüğün bir değer olarak öne çıktığı, onlardan kalan fragmanlardan takip edilebilir. Kendilerinden doğrudan fragman kalmamakla birlikte Pythagoras düşüncesinden kesitler sunan Laertios, onun ölçüyü temele aldığını nakleder: “Erdem uyumdur, sağlık, her türlü iyilik ve Tanrı da öyle; bu yüzden evren de uyum kurallarına göre kuruludur” (Laertios, 2003, s. 392; VIII,33). Ayrıca Laertios, Pythagoras’ın her türlü aşırıktan uzak durulmasına yönelik öğütlerini hatırlatır (Laertios, 2003, s. 385; VIII,9); hatta Yunan dünyasına ölçü ve ağırlığı getirenin o olduğunu ifade eder (Laertios, 2003, s. 386; VIII,14). Herakleitos’ta ise doğrudan kavramla karşılaşırız. Yukarıda zikrettiğimiz fragman üzerinde tekrar duralım: “Ölçülü olmak en büyük erdemdir. Bilgelik doğaya kulak vererek hakikati söylemek ve doğru olanı yapmaktır” (Herakleitos, 2005, s. 261; fragman 112). Herakleitos’a göre ölçü aşılmamalıdır; aksi takdirde cezası ödenir. Ölçü hem

⁶ Tragedyalardaki kullanıma Euripedes’ten bir pasaj hem kullanımını hem de nasıl anlaşıldığını ortaya koymak bakımından güçlü bir örnek teşkil eder: “... Gemsiz, dizginsiz bir ağız, / us yoksunluğu yol yordam bilmez, / bunun hüsrandır sonu. / Oysa dingin, ölçülü / bir yaşam süren kişi / öteye beriye savrulmaz, yerinden yurdundan olmaz. / Göksoylular yücelerden / gözler insanların hal ve gidişini. / Çok bilmek bilgelik değildir. / İnsan sınırını aşan tutku / tez tüketir ömrü / yitirir yaşam sevincini” (Euripides, 2001, s. 44, 385-400). Pasaj, Herakleitos’ta olduğu gibi ‘ölçülülük’ ve ‘bilgelik’ kavramlarını ihtiva etmekte, ölçülü olmayı bir yaşam biçimi olarak tavsiye etmekte ve aynı zamanda bilgeliğin dahi ölçülülüğün sınırları dâhilinde düşünülmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

⁷ Yedi bilgelere kalan metinleri Kranz’dan (1994, ss. 23-24) hareketle nakledelim:

Lindos’lu Kleobulos: Ölçü en iyi şey. (...) Hazza hükmetmeli. (...) Kişi dengiyle evlenmeli; daha yükseği efendin olur, akraban değil.

Atina’lı Solon: Hiçbir şeyde aşırı olma. Keder doğuran hazdan kaç.

İsparta’lı Khilon: Kendini bil. (...) Düğünleri sade yap. (...) Tutkuya hakim ol. Yasaya uy. Haksızlığa uğrarsan barış, hakarete uğrarsan ölç al.

Milet’li Thales: Kendine hakim olmama zararlı bir şeydir. (...) Ölçülü ol.

Priene’li Bias: Yaptığını düşün. Çok dinle, yerinde konuş.

Korinthos’lu Periandros: Dinginlik güzel bir şeydir. Atılganlık aldatıcı bir şeydir. (...) Bahtlılıkta ölçülü ol, bahtsızlıkta düşünceli.

Alıntılarda açıkça görüleceği üzere yedi bilgiler ve tragedyalarda anlatılan ölçülülük arasında paralellik kurulabilir. Kavram her ikisinde de insanın sınırlarını çizmeye vurgu yapan ve pratiğe gönderimde bulunan bir içeriğe sahiptir.

doğal varlıklar hem de insan eylemleri için geçerlidir. Bu durumu doğal varlıklar için ifade eden fragman şu şekildedir: “Helios bile ölçülerini aşamaz. Aşarsa Dike'nin yardımcıları Erinysler onun peşinden ayrılmaz” (Herakleitos, 2005, s.261; fragman 94). Aynı nitelik aynı zamanda insan için de geçerlidir ve potansiyel olarak onda vardır: “Kendini tanıma ve ölçülü olma olanağı her insanda bulunur” (Herakleitos, 2005, s.269; fragman 116). Herakleitos'un belirlemeleri ölçülülüğün doğal dünyanın bir değeriyken bu değer insan için doğal dünyanın bir parçası olması bakımından bağlayıcı olduğunu ifade etmektedir. Yani evren için geçerli olan ölçü, benzer şekilde bir analogi kurularak insani dünya için düşünülmüş görünmektedir. Doğada içkin olan ölçülülüğe insan eylemleriyle katılmak durumundadır. Bundan daha fazla, kendi eylemlerine de bu ölçülülüğü yansıtmak ve eylemlerinde gerçekleştirmek durumundadır. Hatta burada doğanın işleyişinin insana rehberlik ettiği düşüncesine de ulaşılabilir. Demokritos'ta da birçok fragmanda kavramla karşı karşıya kalırız. Nitekim Arslan'ın (2006, ss. 337-338) da belirttiği gibi “Demokritos en üstün erdem olarak ölçülülüğü görmektedir. Ölçülülük, insanın doğa tarafından kendisine çizilen sınırları aşmamasını ve gücü içinde olmayan şeyleri elde etmeye çalışmamasıdır.” Bu durumda onun ölçülülükten ne anladığını ortaya koymak gerekir ki şu fragmanlar örnek verilebilir: “İnsanın sevinci neşesindeki ölçülülükten ve yaşamındaki dengeden gelir. Eksiklikler ve fazlalıklar değişir ve ruhta güçlü dalgalanmalara neden olur (...)” Leukippos & Demokritos, 2020, s. 78; D221); “Ölçülülük tatmini artırır, hatta hazzı bile büyütür” Leukippos & Demokritos, 2020, s. 82; D238); “Talih şatafatlı, ölçülülük ise kişiye yetecek kadar sofraya hazırlar” (Demokritos, 2020, s. 86; D271); “Güç ve güzellik gençliğin iyi şeyleridir, ölçülülük ise yaşlılıkta açan çiçektir” (Demokritos, 2020, s. 90; D312). Buradan anlaşılacağı üzere Demokritos'un ölçülülük anlayışı her şeyden önce bedensel hazların aşırılığa gitmemesi durumu gibi görünmektedir: Dolayısıyla bedensel arzularla mücadele edilmesi gerekmektedir: “Çok şey arzulamıyorsan, az sana çok görünecektir. Zira az arzu fakirliği zenginlik kadar güçlü yapar” (Demokritos, 2020, s. 83; D253). Tüm bu fragmanlar aracılığıyla şu belirlemeler yapılabilir:

a) Platon'a kadar olan felsefede ölçülülüğün neliği hakkında ciddi bir birikim söz konusudur. Bu birikimde 'ölçü' merkezli değerlendirmeler vardır ve kavram kozmolojik olarak ele alınıp insanı söz konusu düzende etik bir düzlemde sorgulamaya yöneliktir.

b) Dolayısıyla kavramın insan birlikteliklerine işaret eden bir yönü de bulunmaktadır. Fragmanlarda hemen her bilge, ölçülülük ve site içerisinde geçen yasalara bağlılığı sürekli

vurgulamaktadır. O halde ölçülü olmanın sınırlarını çizen, sitenin yasalarıdır. Siteye ait yasalar, eylemin niteliğini belirler.

c) Kişisel olarak ele alındığında, özellikle yedi bilgiler ve Demokritos'tan kalan fragmanlarda hazdan uzak durma ölçülülüğün bir diğer niteliğidir. Bu duruma tutkuların kontrol altına alınması eşlik eder. Böylece hedeflenen insan tipi, kendine hâkim olmayı becerebilen bir kişiliktir. Söz konusu hâkim olma, bedenden kaynaklanan hazlar üzerinde yoğunlaşmıştır.

Genç Platon'un Ölçülülük Soruşturması

Yukarıda ifade edildiği üzere Platon, ölçülülüğün temel bir erdem görüldüğü, kendisinden ne anlaşılması gerektiği üzerine belirlemelerin olduğu ve kavram üzerine hatırı sayılır fragmanın bulunduğu bir bağlamda onu tekrar tanımlama çabasına girmektedir. Bu çabası açık bir şekilde *Kharmides*'in konusunu oluşturur. Diyalog⁸, Sokrates ile Kharmides ve Kritias arasındaki konuşmaları anlatmaktadır; Sokrates'in Atina'ya tekrar dönüşü ile açılır ve akabinde ilk tartışma o zaman için beden ve ruh güzelliğiyle nam salmış, Kritias'ın ifade ettiği şekliyle 'güzelliği kadar ölçülülüğü ile de öne çıkan' (157d) ve hatta 'yaşayan en ölçülü kişi' (157d) olarak takdim edilen Kharmides'le gerçekleşir. Kharmides'in muhtelif tanımlamalarından sonra Kritias da tartışmaya katılır. Diyalog Kharmides ve Kritias'ın ölçülülük üzerine getirmiş olduğu tanımlar ve bunlara karşılık Sokrates'in çürütmelerini içermektedir. Diyalogun yapısını, birden fazla çözümlenme ile ele alınabileceğini ortaya koyan Schmid'in (1998, ss. 153-54) ilk modelini dikkate alarak özetleyelim:

I. Giriş: Sokrates'in Kharmides'e sorusuyla bitiyor	153a1158e5
II. Diyalog aporetik bitişine yönelik soruşturmayı kapsıyor	158e6175b4
A. Kharmides ile, Kritias'ın sert girişiyile sona eriyor	158e6162b11
1. ilk tanım, çürütmeye son buluyor	158e6160d4
a. formülasyon	
b. değerlendirme/çürütme	
2. ikinci tanım, çürütmeye son buluyor	160d5161b4
a. formülasyon	

⁸ Kharmides'ten yapılan tüm alıntılar için Plato (1927), *Charmides Alcibiades I and II Hipparchus The Lovers Theages Minos Epinomis*, The Loeb Classical Library, by W. R. M. LAMB, London: William Heinemann Lt.

b. değerlendirme/çürütme	
3. üçüncü tanım, Kritias'ın dalgaya alınmasıyla son buluyor	161b4162b11
a. formülasyon b.değerlendirme/çürütme	
B. Kritias ile, Sokrates'in yorumlarıyla son buluyor	162c1175b4
1. üçüncü tanım, Kritias bu tanımı terk ediyor	162c1164d3
a. Sokrates'in formülasyonu ve tadilatı	
b. değerlendirme/çürütme	
2. dördüncü tanım, görünüşte bir çürütmeye son buluyor	164d3175b4
a. formülasyon	164d3167a8
b. değerlendirme/çürütme	
i. imkanı hakkında	167a9169d2
ii. arzulanabilirliği hakkında	169d3175b4
III. Sonsöz ya da Kapanış	175b5176d5

Yukarıdaki modelden daha fazla, diyalogda ölçülülük üzerine yapılan belli başlı tanımlama ve belirlemeler üzerinde duralım:

1. "Ölçülülük her şeyi –yollarda yürümek, konuşmak ve diğer her şeyi benzer bir tarzda yapmak gibi– düzenli (*orderly*) ve dingin (*quietly*) bir şekilde yapmaktır" (...) "Ölçülülük saygın (*honourable*) bir şeydir." (159b)
2. "Ölçülülük (*temperance*) insanları utangaç (*ashamed*) ve çekingen (*bashful*) yapar ve bundan dolayı alçakgönüllülük (mütevazılık) (*modesty*) ile aynı şeydir." (160e)
3. Ölçülü insan iyidir (...) eğer varlığı insanları kötü değil de iyi yapıyorsa, ölçülülük iyidir. (160e)
4. "Ölçülülük, herkesin kendine ait işleri (*one's own business*) görmesidir " (161b).
5. "Ölçülülük, iyi şeyler yapmaktır" (163e).
6. "Ölçülülük, kendini bilmektir" (164d).
7. "Ölçülülük bir şeyi bilmekse, açıktır ki bu bir tür bilim ve bir şeyin bilimi olmalıdır" (165c).

8. “Eğer ölçülü insan neyi bildiğini, neyi bilmediğini, bir şeyi bilip diğerini bilmediğini bilseydi ve aynı şeyi başkasında da müşahede edebilseydi, kabul ederiz ki ölçülü olmak bizim için çok büyük fayda sağlardı. Hem ölçülü olan bizler hem de yönetimimiz altındaki diğer herkes hata yapmaksızın hayatlarımızı sürdürürdük. Çünkü bileni bulup işi onlara bırakmak yerine bilmediğimizi yapmaya kalkışmaz ve yönetimimiz altındakilerin doğru yapabilecekleri şeylerden başka bir şey yapmalarına izin vermezdik. O şeyi bildikleri zaman onu yaparlardı. Dolayısıyla ölçülülüğün gerektirdiği gibi idare edilen bir ev, yönetilen bir devlet ve ölçülülük ile yönetilen diğer her şey iyi idare edilmiş olurdu. Çünkü hatanın ortadan kaldırılması ve doğruluğun önderlik etmesiyle, insanlar bu tür koşullar altında her eylemlerinde onurlu ve iyi olmaya mecbur olur ve iyi olanlar da mutlu olurlardı” (Plato, 1927, s.73-75; 171d).

Yukarıdaki alıntılardan hareketle Platon'un tanımları farklı sayılarda değerlendirilmiştir. Tanımların içerdiği farklılık, muğlaklık, ‘kendini bilme’ tanımının farklı varyasyonlarla değerlendirilmesi ve diyalogun nihai bir tanımla sonlandırılmaması gibi nedenlerden, doğrudan kaç tanım olduğu üzerinde uzlaşma söz konusu değildir. Örneğin Readmaker’a göre (2005, s. 6) beş kullanım söz konusudur: Dinginlik (*quietness*), utanma (*shame*), birinin kendi işlerini kendisinin yapması (*doing one's own things*), kendini bilmek (*self-knowledge*) ve arzuların kontrolü (*control of desires*). W.K.C. Guthrie ise altı tanım olduğunu belirtir: ‘Yavaşlık’, sakinlik ve mütevazilik” olarak özetlenebilecek birinci ve ikinci tanımlar Kritias’ın Sparta’ya olan ilgisinden kaynaklanmaktadır.⁹ Üçüncü tanım “kendi işini eylemek”, dördüncü tanım “iyi şeylerin eylemesi”dir. Beşinci tanım “kendini bilmek”, altıncı tanım “iyi ve kötünün bilgisi”dir (Guthrie, 2021a, ss. 165-172). Diğer taraftan G. Santas, yedi tanıma işaret eder:

1. “Ölçülülük her şeyi dingin (*quietly*) ve düzenli (*orderly*) bir şekilde yapmaktır.
2. Ölçülülük bir tür dinginliktir.
3. İnsanları utangaç (*ashamed*) ve çekingen (*bashful*) hale getiren ölçülülük, alçakgönüllülük (*modesty*) ile aynıdır.
4. Ölçülülük kişinin başkalarının işine karışmaması (kendi işini yapması)dır.
5. Ölçülülük iyi şeyler yapmaktır.

⁹ Bu belirleme için Guthrie’nin Sofistleri ele aldığı *Yunan Felsefe Tarihi (Cilt 3)*’ndeki Kritias kısmına bakılabilir (Guthrie, 2021b, özellikle s. 287).

6. Ölçülülük kendini bilmektir.

7. Ölçülülük kendisini içeren bilimlerin bilimi veya bilginin bilgisidir (Santas, 1973, s. 108).

Bu tanımlamalar birbirlerine uzak olarak değerlendirilebilir. Çünkü kavram bir taraftan 'kendini bilmek' ve 'iyi şeyler yapmak' tanımında olduğu gibi bireysel bir erdeme gönderme yaparken, bir başka taraftan bilimlerin birliği bağlamında epistemolojik bir arayış gibi görünmektedir. Buna karşılık diyalogun bütününe değil de Platon'un felsefesinin bütününe bakılarak "ölçülü insan" üzerine bir arayıştan bahsedilebilir. Çünkü Platon'un henüz Sokratik döneminde kavramı belli bir amaca göre değerlendirdiğini ve kesin bir bağlama yerleştirdiğini söylemek güçtür. Dolayısıyla diyalog, kesin ve bağlayıcı bir tanım getirmemenin ve ele alınan kavramın zengin bir anlam içeriğinin olduğunu göstermenin ötesinde, hep birlikte düşünüldüğünde sonrası için hazırlanmakta olan bir insan tasavvuru da ortaya koyar.

Diğer taraftan yukarıdaki anlatıyı destekleyen bir kanıt da genelde en önemli tanım olarak kendini bilmek" nosyonu üzerinde durulmasıdır. Bu yönüyle de ölçülülük, Platonik temel erdemlere bir tür hazırlıktır. Annas'ın belirttiği gibi: "Kendini bilmek önemlidir; aslında en büyük erdem sophrosune'nin özüdür. Kendini bilmek, kişinin uygun yerinin ve rolünün bilgisidir: Bu nedenle, aynı zamanda adaletin özü, başkalarına hakkını verme erdemidir. Kendini bilmek, öyleyse benim tekil kişiliğime yönelik bir ilgi olmaktan çok uzaktır; o, nesnel bir şeydir, bende pekala eksik olabilecek ve elde etmenin erdem oluşturduğu bir şeydir" (Annas, 1985, s. 127).

Yine G. Santas'tan hareket ederek kavramın 'bilgelik' şeklindeki karşılanmasına bir cevap getirmek mümkündür. Santas, *Kharmides*'te sophrosyne'nin kullanımı söz konusu olduğunda ılımlılık (temperance) ve 'akıl ile iştah arasındaki uyum' şeklinde ifade edilebilecek iki anlamının yokluklarıyla dikkat çektiğini ifade eder (Santas, 1973, s. 105). Buna karşılık Santas'ın ihmal edildiğini iddia ettiği tanımlar Readmaker gibi farklı yorumculara göre diyalogda ihtiva edilmektedir. Santas'ın görüşünü meşrulaştırmak açısından diyalogda 'kendini bilmek' argümanının öne çıkarıldığı ve üzerinde uzun uzadıya tartışıldığı görülebilir ki bu belirleme açıkça bir tür 'bilgelik' arayışıdır. Şimdi temel sorumuza dönerek bu arayışın gerekçelerini soruşturalım:

Platon'da Ölçülülük Kavramının Yeniden Alınması

Platon, geçmiş düşünceyle herhangi bir polemige girmeksizin hemen hemen bütün filozoflarda kullanılmış olan ve ne'liği hakkında açıkça eylemlerde bir sınırı aşmama durumuna gönderme yapan kavramı neden tekrar tanımlama gereği duymuştur? Soruya mümkün üç cevap verilebilir:

1. Bir erdem olarak ölçülülüğün sorgulanır olmasından. "Platon zamanında ölçülülük sorgulanan bir erdem haline gelmiştir" tezi H. F. North'a aittir ve en temel ifadesi şu şekildedir: V. yüzyılın son otuz yılı ve IV. yüzyılın takip eden yılları, Attika dramasında, tarih yazımında ve felsefede sophrosyne'yi sonucu her zaman olumlu olmayan yeniden değerlendirme yönünde belirgin bir eğilim göstermektedir. Yeni eğilim üç ana biçim alır:

1. Sophrosyne kavramı tüm evreleriyle incelenir ve herhangi bir yönünün abartılması tehlikesinin önemine vurgu yapılır.

2. Sophrosyne eleştirilmemekle birlikte, sophron¹⁰ terimi ironik bir şekilde aşağılık davranışlar için kullanılır.

3. Erdemin kendisi açık bir şekilde kınanmıştır (North 1947, s. 3).

Dolayısıyla North'un iddiası Yunan düşünce ve yazınında sophrosyne üzerine açık bir değer kaybı olduğuna dair metinlerin varlığıdır. O, bu iddiaları sadece felsefe üzerinden değil, Yunan yazınına da dikkate alarak ortaya koymaktadır. Buna karşılık aynı metinlerde, özellikle tragedyalarda ölçülülüğün temel bir değer olarak ele alınması da söz konusudur.

North'un tezini asli olarak Sofistlerden ortaya koymak daha mümkün görünmektedir. Çünkü ölçülülüğün doğası üzerine asıl büyük eleştiri Protogoras'dan gelmektedir ve 'insan herşeyin ölçüsüdür: Varolanların, var olduklarının ve var olmayanların, var olmadıklarının.' (Protogoras D9 / B1; C.8, s. 42) şeklindeki belirleme, ahlaki bir tümelin varlığına ilişkin düşünceye en büyük engeldir. Eğer ölçü bizatihi insan kabul edilirse onun bakış açısına göre şekillendirilecek bir tümel, örneğin ölçülülük meşru kabul edilmek durumunda olacaktır. Bu engelin ortadan kalkması için de yapılması gereken kavramın tam ve herkes tarafından kabul edilebilir bir tanımına ulaşmaktır ki Sokrates'in aradığı belki de tam buradadır.

¹⁰ 'Sophron' terimi sophrosyne'ye sahip olan anlamına gelir.

2. Platonik üsluptan. Buna göre Platon, Sokratik döneminde ele aldığı kavramı onun hakkında hiçbir bilgiye sahip bulunmuyormuş gibi muhataplarına sorup içeriğini açık kılmaya çalışır. Fakat bu durumun tüm felsefi literatür için değil belirli ahlaki kavramların, hatta ileride ortaya koyacağı temel erdemlerin belirlenmesi için geçerlidir. *Lakhes*'teki cesaret, *Devlet*'teki adalet hep bu belirlemeye yöneliktir. Yani buradaki çaba bir anlamda ahlaki tümel nasıl mümkündür sorusuna karşı bir arayış olarak okunabilir. Dolayısıyla kavramın tutarlı bir sıklıkta ele alınması üsluptan çok daha fazla bir şeydir. Nitekim *Kharmides*'teki tanımlar basitçe bir sonraki dönem Platon'da terkedilmez. İnsana dair Platonik arayış sonraki diyaloglarında da devam eder ve olgunluk ve yaşlılık döneminde yer alan diyaloglarda *Kharmides*'te yapılan belirlemelere benzeyen yaklaşımlar görülebilir. M. Vorweerk (2001, s. 36 vd.)'in çalışması buna bir örnek oluşturur. Bu çalışmadan hareket ederek ölçülülük için *Kharmides*'te getirilen tanımlardan birincisi, herşeyi düzenli ve dingin yapmak *Devlet Adamı*'nda karşımıza çıkar. Utanma olarak özetlenebilecek ikinci tanım *Phaidros*'da bulunur (253d6). Birinin kendi işlerini yapması olarak nitelenebilecek üçüncü tanım *Devlet Adamı*'nda bulunmaktadır (307e2-4). Kendini bilmek olan dördüncü tanım hem *Philebos* (19c1-3) hem *Timaos* (72a 5-6) hem de *1. Alkibiades*'te (133b7-c6) kendisini gösterir. Son tanım *Phaidros* (247c3-e2) *Devlet Adamı* (309c5-8 ve e5-8), *Thaitetos* (210c3-4) ve *Sofist* (230d3-5)'te bulunmaktadır. Dolayısıyla genç Platonik soruşturma, sonrasında felsefesinin temel kavramlarından biri olacak kavramın mahiyetini ilk anlama çabasıdır. Çünkü görülmektedir ki söz konusu tanımlar belirli bir diyalogda tekrar ele alınmaktan ziyade filozofun eserlerine dağılmış görünmektedir. Bu çabanın gerekçesini bir başka gerekçe ile temellendirmek mümkündür: Ölçülülük, felsefesinde temel bir rol oynayacaktır.

3. Felsefesinde temel bir rol oynayacağından: Platon'un gençlik döneminden sonraki dönemlerini dikkate aldığımızda kavramın olgunluk ve yaşlılık dönemlerinde de temel diyalogları bağlamında soruşturma konusu yapıldığını açık bir şekilde görmek mümkündür. Dolayısıyla ölçülülük kavramının ne'liği dönemsel bir arayış olmaktan ziyade Platon felsefesinin bütününde soruşturulmaktadır. Hatta Platon'un düşüncesini sorgulayan kimi düşünürler, ölçülülüğün temel erdem kabul edilmesinin mümkün olduğunu ileri sürerler: "Sophrosune, şüphe götürmez bir şekilde Platon'un etik-politik düşüncesinin merkezi kavramıdır" (Rademaker, 2005, s. 1). M. Foucault bu merkeziliği ölçülülüğün, başka erdem kabul edilen nitelikleri kendi içerisinde barındırıyor olmasına bağlar: "Sophrosune erdemi,

daha çok kişinin Tanrılara ve insanlara karşı davranılması uygun olan biçimde davranmasını, yani yalnızca itidalli değil aynı zamanda da inançlı, adil ve cesur davranmasını sağlayan genel bir durum olarak tanımlanır” (Foucault, 2007, s. 167). Kavramın sonrası için iki örneği *Gorgias* ve *Devlet*’ten hareketle göstermek mümkündür: Platon’un olgunluk ve yaşlılık dönemi diyalogları da dikkate alındığında ölçülü insan, ilk olarak kendi kendine yetebilen, kendisini bilen, bu yönüyle de arzularını kontrol altında tutabilen, utanma ve dingin olma vasıflarına sahip insandır. Dolayısıyla kavram, kişide gerçekleşmesine olumlu bakılan birtakım nitelikler kümesi haline gelir. Bunu tam da *Gorgias*’ta ele alınan kısım ile karşılaştırabiliriz. Burada Platon ölçülülüğe sahip olan insanın (σώφρων ψυχή) niteliklerini ifade eder:

(...) tanrılara ve insanlara karşı görevlerini yerine getirir. (...) insanlara karşı olan ödevlerini yerine getirirken doğrulukla, tanrılara karşı olan ödevlerini yerine getirirken de dindarlıkla hareket etmiş olur (...) aynı zamanda cesurdur da. (...) doğru, cesur ve dindar olmasından ötürü, tam anlamıyla iyi bir insan olması, iyi olduğu için de bütün yaptıklarının iyi ve doğru, bundan dolayı da, kendisinin mutlu ve talihli olması, kötü işler yapan kötü adamın da mutsuz olması gerekir (Platon, 1997, s. 100; 507a-b-c).

Görüldüğü gibi ölçülülük artık birçok üstün niteliği kendisinde taşıyan bir erdem haline gelmiştir. Diğer taraftan *Devlet* ise yukarıda söz konusu edilen ‘en önemli erdem’ iddiasına dair belirlemeler ihtiva etmektedir: Platon’un *Devlet* ve *Yasalar*’da ortaya koyduğu dört erdem ile önemini devam ettirir. Hatta Platon *Devlet*’te ölçülülüğü dört temel erdem içerisinde saydığı yiğitlik (cesaret) ve bilgelik ile karşılaştırır ve daha değerli olarak gösterir: “Ölçü, yiğitlik ve bilgelik gibi değildir. Bu ikisi toplumun yalnızca bir parçasında bulunur. Bütün toplumu da yiğit ve bilge kılar. Ölçüyse, bütün topluma yayılır. Bütün yurttaşlar arasında tam bir düzen kurar. Aşağı, orta, yukarı, güçlü, güçsüz, zengin, fakir herkes aynı ahenge uyar. İşte bu uyuşmaya ölçü diyebiliriz” (Platon, 1999, s.110; 432a). Burada Platon herkes tarafından paylaşıldığı için söz konusu erdemi ‘en önemli erdem’ olarak gösterir. Ölçülülüğün yiğitlik ve bilgelikten farklı ve üstün olan tarafı, söz konusu iki erdemin azınlıkta bulunması, ölçülülüğün ise bütün bir topluma yayılmasıdır. Çünkü kendisinde ölçülülük olmaksızın yiğitlik ve bilgelikten bahsedilemez. Ölçülülüğün topluma yayılması ise adalet değil de nedir? Böylece adalet erdemi de ölçülülükten doğmaktadır denilebilir. Hatta iki erdem arasındaki farkı kişide ve toplumda gerçekleştirmeleri bağlamında ortaya koyabiliriz: “Adalet, örneğin, itidalden nasıl ayırt edilebilir? Adalet öncelikle toplumsal bir erdemdir. Bir

insana öncelikle diğer insanlara karşı davranışları bakımından adil dersiniz. İtidal¹¹ ise diğer insanlarla bir ilişkiyi ima etmez (Strauss, 2019, s. 137). Adalet bir anlamda her şeyi denk tutmaktır, yani ölçüye vuraktır. Adil olmak ise bu anlamda ölçüyü bütün bir topluma ve hatta evrene yaymaktır. Çünkü adalet, eşitlik espirisiyle gerçekleşen bir erdemdir. Eşitliği nicelik olarak somut düşünmek mümkündür. Fakat eşitlik ve adaletin özdeş kılınmadan her tekil duruma özgü gerçekleştirilebilmesini mümkün kılacak şey ölçülülükten gelecektir. Çünkü ölçüyü muhafaza etmek dediğimiz şey olmaz ve eşitliğin yanına ölçüyü muhafaza etmeyi koymazsak adalet salt niceliksel bir yapı haline gelir. Yani ölçülülük, eşitliği adalet haline getiren şeydir. Böylece Platon'un erdem anlayışını felsefi zeminde ele alındığı üzere ölçülülük erdemini merkeze almak suretiyle okumak mümkün hale gelir (Çötök, 2011).

Sonuç

Kharmides bağlamında ölçülülük kavramının kullanımı bağlamında şunları ifade edebiliriz:

a) Ölçülülüğün ne'liğine ilişkin tam bir fikir birliğinden ziyade bir arayış söz konusudur. Bu arayışın somut ifadesi kavramın anlamına dair farklı perspektiflerden gerçekleşen tanımlardır. Mevcut tanımlar epistemolojik, etik hatta psikolojik bir perspektiften değerlendirilebilir. Diğer taraftan hem kavramın farklı şekillerde tanımlanması hem de mevcut Yunan düşüncesinde çok anlamlılığa sahip olması farklı karşılıklarla tercüme edilmesine neden olmuştur. Buna karşılık dilimizdeki tercümelere üzerinde uzlaşılan 'bilgelik' karşılığı, söz konusu kavramın ölçülülük ile ayrı bir kavram olarak mevcut olmasından, her iki kavramın da Platon'a kadar olan felsefede kullanılıyor olmasından ve her iki kavramın sonrasında bizatihi Platon düşüncesinde temel bir erdem kabul edilmesinden makul görünmemektedir.

b) Bu arayışın gerekçesini tek bir nedenle izah etmek güçtür. Diyalogun Platon'un Sokratik dönemine ait olması, genç Platon ile Sokrates'in ayrıştırılmasının imkan dâhilinde olmaması gibi nedenlerle ölçülülük üzerine arayışın standart ve somut nedenini ortaya koymak çok da mümkün görünmemektedir.

¹¹ Eserin çevirmeni Ö. Orhan, çeviri ve terminolojiye dair bilgi verdiği kısımda *sophrosyne*'nin mümkün karşılıklarını 'itidal' ve 'ölçülük' olarak ifade etmekte ve metinde 'itidal'i kullanmaktadır (Strauss, 2019, s. 36).

c) Bununla birlikte kavram üzerine mevcut gelenekte yapılan değerlendirmeler, Platon'un üslubu ve kavramın diğer diyaloglarda yer almasından ve hatta temel bir rol oynamasından hareketle mevcut diyalogda tekrar ele alınması değerlendirilebilir.

d) Sonrasında özellikle *Gorgias* ve *Devlet* diyalogları bağlamında düşünüldüğünde, *Gorgias*'ta kavrama sahip olan kişinin niteliklerinin değerlendirilmesi *Devlet*'te ise ideal devlette yer alan yurttaşların temel bir erdemi kabul edilmesi kavramın ahlaki niteliğinin öneminin artarak devam ettiğini göstermektedir.

Kaynaklar

Annas, J. (1985). Self-knowledge in Early Plato. D. J. O'Meara (Ed.), *Platonic Investigations* içinde (ss. 111-138). Washington: The Catholic University of America Press.

Arslan, A. (2006). *İlkçağ Felsefe Tarihi II: Sofistlerden Platon'a*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cicero, M. T. (2002). *Cicero on the Emotions: Tusculan Disputations 3 and 4*. (M. Graver, Çev.). Chicago: The University of Chicago Press.

Çötök, T. (2011), *Aristoteles Ahlakının Kurucu Erdemi Olarak Phronesis*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman Hakan Poyraz, SAÜ SBE, Sakarya.

Euripides (2001). *Bakkhalar*. (G. Dilmen, Çev.). İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.

Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. (H. U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Guthrie, W.K.C. (2021a). *Yunan Felsefe Tarihi* (Cilt 4). (A. Ergenç, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Guthrie, W.K.C. (2021b). *Yunan Felsefe Tarihi* (Cilt 3). (S. Gürses, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Herakleitos (2005). *Fragmanlar*. (C. Çakmak, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Kranz, W. (1994). *Antik Felsefe, Metinler ve Açıklamalar*. (S. Y. Baydur, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.

Laertios, D. (2003). *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. (C. Şentuna, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

North, H. (1966). *Sophrosyne, Self Knowledge and Self Restraint in Greek Literature*. New York: Cornell University Press.

North, H. (1947), A Period of Opposition to Sophrosyne in Greek Thought. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 78, 1-17.

Peters, F. E. (2004). *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*. (H. Hünler, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Plato (1927). *Charmides Alcibiades I and II, Hipparchus The Lovers Theages Minos Epinomis*. The Loeb Classical Library, by W. R. M. LAMB, London: William Heinemann Lt.

Platon (1997). *Gorgias*. (R. Erben, Çev.). İstanbul: MEB Yayınları.

Platon (1999). *Devlet*. (S. Eyüboğlu & M. A. Cimgöz, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Platon (1998). *Kharmides*. (N. Ş. Kösemihal, Çev.). İstanbul: MEB Yayınları.

Platon (1975). *Kharmides*. (T. Gökçol, Çev.). İstanbul: Hürriyet Yayınları.

Platon (2014). *Kharmides*. (F. Akderin, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Rademaker, A. (2005). *Sophrosyne And The Rhetoric Of Self-Restraint*. Leiden, Boston: Brill Academic Publishers.

Santas, G. (1973). Socrates at Work on Virtue and Knowledge in Plato's Charmides. E. N. Lee, A. P. Mourelatos, & R. M. Rorty (Ed.), in *Exegesis and Argument: Essays in Honor of Gregory Vlastos* (ss. 105-132). Assen, Holland: Van Gorcum.

Schmid, W. T. (1998). *Plato's Charmides and the Socratic Ideal of Rationality*. Albany: State University of New York Press.

Strauss, L. (2019). *Platon'un Politik Felsefesi: Devlet*. (Ö. Orhan, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayınları.

Versenyi, L. (1998). *Sokrates ve İnsan Sevgisi*. (A. Cevizci, Çev.). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Vorwerk, M. (2001). Plato on Virtue: Definitions of [sophrosune] in Plato's Charmides and in Plotinus, Enneads 1.2 (19). *American Journal of Philology*, 122(1), 29-47.